

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA
muusika õppekava

Triinu Orgmets

**JOHANNES ROSENSTRAUCHI REPERTUAARI JA MÄNGUSTIILI
ANALÜÜS**

Seminaritöö

Juhendaja: Lennart Peep, MA, lavastajatöö nooremlektor

Kaasjuhendaja: Juhan Uppin, PhD

Viljandi 2024

Resümee

Johannes Rosenstrauchi repertuaari ja mängustiili analüüs

Käesolev töö on kokkuvõtte protsessist, mida iseloomustab Johannes Rosenstrauchi ehk Kandle Jussi repertuaari ja mängustiili tundmaõppimine. Töö eesmärkideks on saada parem ülevaade Rosenstrauchi repertuaarist ning mõista tema mängustiili ja -võtteid. Selle teadasaamiseks olen kogunud arhiivimaterjalid koondtabelisse ning viinud need kokku juba avaldatud noodistuste ja helisalvestistega. Jaotan repertuaari lugude žanri alusel. Mängustiili uurin erinevate stiilielementide põhjal.

Võtmesõnad: kannel, repertuaar, mängustiil

Abstract

Analysis of the repertoire and playing style of Johannes Rosenstrauch

This research is a summary of a process of getting to know Estonian *kannel* player Johannes Rosenstrauch as a *kannel* player myself. The goals are to get a better overview of Rosenstrauch's repertoire and to understand his playing style and techniques. To find that out, I have connected the original archive materials with those recordings and transcriptions published by G. Jussufi in 2016 in a summary table (Lisa 1). I have also systemised his repertoire by genres. Then I describe his playing style by separate elements.

Key words: *kannel*, repertoire, playing style

Sisukord

Sisukord	3
Sissejuhatus	4
1. Virumaa kandlemängija Johannes Rosenstrauch	6
1.1 Elulugu	6
1.2 Külakannel	7
1.3 Rosenstrauchi kandle ja mängutehnika	8
2. Rosenstrauchi repertuaar	12
2.1 Arhiiviviidete sidumine G. Jussufi avaldatud noodistuste ja helisalvestistega	12
2.2 Repertuaari jaotumine žanritesse	15
3. Rosenstrauchi mängustiil	17
3.1 Parema käe tehnikaga seotud stiilitunnused	19
3.2 Vasaku käe tehnikaga seotud stiilitunnused	21
3.3 Üldised stiilitunnused	22
3.3 Järeldused	23
Kokkuvõte	25
Kasutatud kirjandus ja allikad	26
Lisad	27
Lisa 1. Repertuaaritabel	27
Lisa 2. Loo “Valss” noodistus	29

Sissejuhatus

Kannel on Eesti vanim rahvapill, millel arvatakse olevat kuni 2000 aastane ajalugu (Tampere, 1975: 29–30). Sellest tulenevalt on kandlel mängitud ka palju erinevat muusikat. Teadaolevad andmed kandlemuusika, -mängijate ja mängukonteksti kohta ulatuvad aga ainult umbes 100–150 aasta taha. Selle aja jooksul on salvestatud palju eriilmelisi kandlemängijaid, kuid alati on see üks pillimees, kes võlub oma mänguga rohkem kui teised. Minu jaoks on selleks Virumaalt Kadrinast pärit Johannes Rosenstrauch, tuntud ka kui Kandle Juss.

Uurin kandlemängija Johannes Rosenstrauchi repertuaari ja mängustiili. Valisin selle teema, kuna Johannes Rosenstrauch on mulle, samuti Virumaalt pärit kandlemängijale, suureks eeskujuks. Tema pillimäng on mind inspireerinud ja ta musikaalsus on imetlusväärne. Minu seminaritöö võtab kokku protsessi, mida iseloomustab Kandle Jussi repertuaari ja mängustiili teadlik tundma õppimine ja jäljendamine. Olles ise kromaatilise kandle mängija, on mulle eriti muljet avaldanud Johannes Rosenstrauchi vasaku käe mängutehnika. See erineb teistest, sest on keerukam kui traditsioonis üldiselt oli levinud ning on ka kromaatilisel kandlel tehniliselt sobilik ja põnev jäljendada. Rosenstrauchi mängustiilis tundub olevat ka palju muud erilist. Mängu virtuoossuse poolest peetakse teda 20. sajandi üheks parimaks kandlemängijaks.

Töö eesmärkideks on saada parem ülevaade Rosenstrauchi repertuaarist ning mõista tema mängustiili ja -võtteid. Soovin jõuda selgusele, mis oli tema muusikas erilist.

Eesmärkidest tulenevalt püstitan järgmised uurimisküsimused:

1. Millistest lugudest ja žanritest koosneb Rosenstrauchi repertuaar?
2. Millistele arhiiviviidetele vastavad G. Jussufi raamatu viited?
3. Milline oli Rosenstrauchi kannel ja kuidas see häälestatud oli?
4. Millistest tehnilistest võtetest koosneb Rosenstrauchi mängustiil?

Uurimismeetoditeks on kuuldeline muusika analüüs ja noodistamine, mängustiili tunnuste eraldamine ja analüüs. Töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis kirjeldan lühidalt Kandle Jussi elulugu, kandle tüüpi, häälestust ja mängutehnikat. Teises peatükis koondan teadaolevad helisalvestised tema mängust, viin need kokku arhiiviviidetega ja uurin repertuaari žanriteks ehk lugude liikideks jagunemist. Kolmandas peatükis kirjeldan kasutatavat uurimismeetodit, mille põhjal tema mängustiili analüüsin.

Selleks, et mängustiili kirjeldada, peab uurija esmalt mängija repertuaari koguma ja süstematiseerima nii, et sellest tekiks kronoloogiline ja tüpoloogiline ülevaade. Seda on eelnevalt teinud oma raamatus “Kandle-Jussi ehk Johannes Rosenstrauchi muusikapärand” etnomusikoloog Guldžahon Jussufi (2016). Raamatus on fondide ja helisalvestiste viited küll eri kohtadel loetletud, kuid need puuduvad noodistuste ja internetist vabalt alla laetavate helifailide juures ning viitavad paljuski erakogudele, mitte Eesti Kirjandusmuuseumi netiportaali Kivike. Minupoolseks panuseks on siinkohal see, et viin kokku noodistuste viited ja vastavad arhiivisalvestised. Kuna raamatust saab parima ülevaate Kandle Jussi elust ning kurvast saatusest, siis käesolevas töös ma sellele ei keskendu. Lisaks on raamatus avaldatud salvestiste noodistused, mida ma oma uurimistöös ka kasutan ja millega ma suuresti nõustun, v.a lugu “Vals”, mille noodistasin ise uuesti (Lisa 2).

Uurimistöö allikateks on heli- ja videosalvestised, fotod, memuaarid Kandle Jussist ja tema mängust, mis asuvad Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivis ja Eesti Rahvusrhiivi Filmiarhiivis. Pillimuusika analüüsimise eelduseks on uurija praktiline mänguoskus ning kogemus uuritava materjali interpreteerimisel (Sildoja, 2005: 5). Loodan, et minu repertuaari ja mängustiili analüüs täiendab Jussufi oma just mängija vaatevinklist. Ajalooliste pillimeeste mängustiili tuleks käsitleda kui tervikut, kus muusikat ei saa eraldada selle kontekstist (Uppin, 2015: 6). Käsitlen Johannes Rosenstrauchi muusikat ja mängustiili samamoodi tervikuna. Analüüs põhineb Juhan Uppini lõõtspilli mängustiili elementide eraldamise meetodil, mille kohendasin koos temaga külakandlele vastavaks.

1. Virumaa kandlemängija Johannes Rosenstrauch

Selles peatükis kirjeldan lühidalt Johannes Rosenstrauchi elu, uuritava kandle tüüpi, seejärel Rosenstrauchi kandleid, nende häälestust ning mängutehnikat. Eluloost saab väga hea ülevaate temast avaldatud raamatust (Jussufi 2016: 17–39), mistõttu toon välja vaid olulisemad teadaolevad faktid.

1.1 Elulugu

Johannes Rosenstrauch (24.02.1891–30.08.1958), tuntud ka kui Kandle Juss või “krahv”, oli Virumaalt Kadrinast pärit külakandle, hiiukandle ja parmupilli mängija. Elukutselt oli ta raudteelane. Rosenstrauchi vanemad olid Anna (sündinud Krüger) ja Kristjan Rosenstrauch, kõrtsipidaja. Tal oli üks vend August ning kolm õde Helene, Johanna ja Tabita Benita (Geni).

Kandle Jussi koolitee kestis ainult kaks aastat, mille järel anti ta kullassepa õpipoisiks. Täisealisena asus Rosenstrauch tööle raudteele, kus ta teenis üle kaheteistkümnepäevase aasta, olles konduktor, rongijuht ja magamisvagunite saatja. I maailmasõja ajal teenis ta tsaari-Venemaa raudtee pataljonis, viibides suurema osa sõja-aastaist Kaukaasias (Tailo, 1999: 1).

Peale sõda töötas ta juhutöödel nii ehitustöölise, kinomehaaniku kui ka klaverihäälestajana. Ta pakkus end August Pulsti üleskutsel esinema ringreisile esinema Eesti Vabaõhumuuseumi toetuseks korraldatud rahvamuusikute ringreisile. Ta lõi kaasa 1.–5. ringreisil aastatel 1927–1928, lisaks ka Muusikamuuseumi 1.–3. ringreisil aastatel 1932–1933. Rosenstrauch esines kokku kaheksal ringreisil, 200 saalis, 381 ettekandel ning kogus nii Eestis laiemalt tuntust. Hüüdnime Kandle Juss võttis Rosenstrauch endale peale 1927. aasta 1. ringreisi, millel ta tutvus oma eeskuju Juhan Maakeri ehk Torupilli Jussiga (Sildoja, 2014: 160).

Johannes Rosenstrauch abiellus Liisi Aiaga (Aija) 1928. aastal (Eesti Päevaleht, 18.01.1928). 1944. aasta septembris põgenes Rosenstrauch sõja eest väikesel kalapaadil Rootsi ning töötas seal saapavabriku töölisena kuni pensionile minekuni. Eestisse jäid temast maha naine Liisi ja tütar, kelle nimi pole teada. Väljaspool abielu oli Rosenstrauchil ka poeg, kes töötas Tallinna raudteejaamas ning mõrvati politseivõimude poolt 1941. aastal (Tailo, 1999: 1).

Rosenstrauch suri südamehaiguse tagajärjel Örebro 30. augustil 1958 ja on maetud Örebro eeslinnas asuva Almby maakiriku surnuaiale (Tailo, 1999: 1). On oluline meeles pidada, et paguluses viibides kandis Rosenstrauch edasi eesti rahvamuusikat ja külakandle mängutraditsiooni. Juss on ise öelnud, et pillimäng aitas tal üle saada igatsusest kodumaa vastu, jäi ju maha naine ja tütar.

1.2 Külakannel

Külakannel on uuem ehk tsitritüüpi diatooniline kannel (ka “viisikannel”), mis kujunes Eestis välja mitme välismaise näppepilli, näiteks tsitri, arfineti ning isegi klaveri koosmõjul ja sai 19. sajandi teisel poolel populaarsemaks kui varasemalt pea 2000 aastat kasutusel olnud väikekannel. Iseloomuliku kuju omandas külakannel 19.–20. sajandi vahetusel. Lõuna-Eestis nimetati uuemat tüüpi kannelt edasi vana sõnaga “kannel” (“kannõl”). Põhja-Eestis sai pill aga uue rahvapärase nime “simmel” (ka “tsimmel”, “simbel”), mis ilmselt tuleneb piiblist (Tõnurist jt, 2008 : 77). Nimetused “külakannel” ja hilisem “rahvakannel” võeti kasutusele 20. sajandil, et tähistada erinevaid uuemaid rahvapäraseid diatoonilisi kandletüüpe, mida sajandi teiseks pooleks oli välja arenenud omajagu. Iga kannel oli oma meistri nägu, isemoodi kõla ja kujuga. Muistse tava järgi valmistas iga mängija oma pilli ise. Laiemalt “kasutatud” pillimeistriteks said üldjuhul ikka inimesed, kes ise vastavaid pille mängida mõistsid ja mängutehnika järgi edasi kujundasid.

Ehituspõhimõte on iseenesest lihtne. Erinevalt vanemast “ühe puu pillist” (väikekandlest) on uuema kandle kõlakast kokku liimitud õhukestest laudadest. Pill on üldiselt trapetsikujuline, kas sirge või lainelise pikiküljega. Kõlaava asub tavaliselt ülemisel kõlakaanel, harvemini pilli külgedel või põhjal. Metallist keeli on 20 või rohkemgi, diatooniliselt häälestatud keeled asetsevad paralleelselt ühel tasapinnal. Need kinnitatakse ühest otsast naelakeste külge ning pingutatakse ehk häälestatakse rauast virblite abil. (Tõnurist jt, 2008: 77–82) Enamasti on pillid häälestatud F-, G- või A-duuri (Loit, 1976: 165).

Kuna uuemaid kandleid on palju erineva kuju ja mängutehnikaga, varieerub ka nende häälestus ja helistik. Tavaliselt on neil pillidel peale viisikeelte saatepartii mängimiseks ka vaskmähisega bassikeeled või valmis saateakordid ehk koorid, mis häälestatakse I, IV ja V astme järgi (järjestus sõltub pillist) (Loit, 1976: 167). Puhas häälestus ja hea kõla oli olulisem kui kindel absoluutkõrgus või helistik. Iga pill võis kõlada kõige paremini mingis kindlas

järele proovitud helistikus. Arhiivisalvestuste järgi saaks määratleda vahemiku, kuhu keskmiselt kõige rohkem pille häälestati. Kui Tallinna Klaverivabrik 1950. aastatel rahvakandleid tootma hakkas, levisid pillid peamiselt A-duuris (Loit, 1976: 166).

1.3 Rosenstrauchi kandle ja mängutehnika

Johannes Rosenstrauchi esimese kandle ostis talle isa Kristjan Rakvere turult 65 kopika eest. Milline see välja nägi või kuidas seda mängiti, pole kahjuks teada. Pilli hakkas Rosenstrauch iseseisvalt õppima. Hiljem raudteeteenistuses olles kohtas ta Madissoni nimelist eestlasest rongijuhti, kellel oli väike harf, mille Rosenstrauch temalt ostis. Seejärel õppis ta ka harfi mängimise ära. Nagu kuulda ja ta ka ise väitis, on sellest mõjutatud ka tema hilisem kandlemängu tehnika. (Tailo, 1999: 1)

Rosenstrauchi esimesel kandlel oli 4 bassi- ja 26 viisikeelt (vt Joonis 1). Selle oli teinud keegi eesti külapuusepp 19. sajandi lõpuaastail. Kandle valmistaja nime Juss ei mäletanud. Jussi enda seletuste kohaselt omandanud ta pilli 1930. aasta paiku kahe pudeli viina eest ühelt hulkur-kandlemängijalt (Tailo, 1999: 2). Eesti vanavara ja pärimusmuusika koguja ning rahvakultuuri populariseerija August Pulst, kirjeldab sama pilli juba 1927. aasta ringreisil niimoodi:

Johannes Rosenstrauchi tavaline kannel nägi välja nagu "nalja number", sest oli tugevasti kiiuru tõmbunud. Pilli resonantslaud, lagi või kõlalaud, oli sissepoole kõveraks tõmbunud, nagu kuivanud saapatald ja seejuures veel tugevasti pragunenud. Et sellist kõverdunud pilli laual mängu puhuks paigale panna, selleks polnud teist teed kui et pillimees asetaskandele ühe otsa alla kandle võtme ja teise otsa alla oma taskurätiku. Nii püsis kannel vaid keskmise kiiuruga vastu lauda, millele oli asetatud. Soovitasin kanneldajale pilli kodus korda lasta seada. Pillimees aga keeldus, kartes head kõla kaotada ja nii ta siis oma kiiuraka kandlega ka esineski. (Sildoja, 2014: 161)

Joonis 1. Muusikamuuseumi Ühingu esimese ringreisi pillimehed. Vasakult Johannes Rosenstrauch, Juuli Ott, Jakob Kilström, Juhannes Itnurm, seisavad vasakult Ullo toomi (Ulrich Taumi) ja Peeter Liivandi (Pjotr Pugatšov). 1932.

(ETMM 9424 MO 238:1/58:6)

Pulsti kirjelduse kohaselt võib järeldada, et Rosenstrauch oli oma kandlese väga kiindunud ning kartis seda isegi korda teha. 1944. aastal Rootsi põgenedes võttis Kandle Juss oma pilli kaasa. Elu lõpupoole sai Rosenstrauch ka teise kandle omanikuks. Uue pilli valmistasid vana koopiana pillimehele tema 65. sünnipäevaks 1956. aastal Rootsis paguluses viibinud Saaremaa pillimeistrid Peeter Tänav ja V. Lääts. Vana kannel toimetati peale Rosenstrauchi surma Sulev Tailo korraldusel 1961. aastal Soome Rahvusmuuseumisse Helsingisse, kus see asub hoiul siiani.

Joonis 2. Johannes Rosenstrauch arvatavasti oma korteris Örebro oma uuel kandlel mängimas. Foto: R. Kronström 1958.

(ETMM 9424 MO 248:1/60-3)

On teada mitmeid erinevaid uuema kandle mängutehnikaid, mis põhinevad kombinatsioonil kahest peamisest kandlemängu tehnikast:

1. Katmistehnika. Kandlel kaetakse vasaku käe sõrmedega osa keeli ja tõmmatakse parema käe sõrmede, pulgaga või lipitsaga üle vabade keelte. Katmistehnika võeti uuemale külakandlele üle vanemalt väikekandlelt ning see iseloomustab külakandle kõige vanemaid mängutehnikaid. Nii oli Lõuna-Eestis laiemalt levinud näiteks “tikukannel”, mis kujult oli küll tavaline uuem kannel, kuid viitab tavapärase sõrme- või küüneotsa asemel tikuga üle keelte tõmbavale katmistehnikale. Kitsamalt Kagu-Eestis kujunes aga välja katmistehnika erikuju, kus viisi mängitakse vasaku käe põidlaga, libistades üle keelte erilise metallrõnga ehk päkarauaga (Tõnurist jt, 2008: 81).

2. Sõrmitsemistehnika. Kandle viisi- ja bassikeeli mängitakse mõlema käe sõrmedega noppides või libistades. Noppimine sarnaneb piltlikult keele tõmbamisele, libistamine

vajutamisele. Uuema kandle sõrmitsemistehnika kujunes välja samuti Lõuna-Eestis ning leidis kasutust ka kromaatilise kandle mängimisel.

Uuema kandle puhul eristatakse ka kahte erinevat – vanemat ja uuemat – pilli asetust. Vanem, väikekandlelt pärinev moodus, on asetada pill sülle või lauale lühemad ehk viisikeeled mängija poole. Uuem asetust on pikemad ehk bassikeeled mängija poole. Johannes Rosenstrauch hoidis pilli vanapäraselt viisikeeled enda poole. Enamjaolt mängis tema vasak käsi noppides bassikeeli ning parem käsi noppis viisikeeli. Seda saab järeltada salvestuste, videote, piltide ja kirjelduste järgi (vt Joonis 1 ja 2). Teadaolevalt põletas Kandle Juss oma sõrmeotsi tikutulega, et nahk sõrmede otsas paksemaks läheks, mis tekitas mängimisel valjema kõla. Erandjuhtudel kasutas Rosenstrauch ka katmistehnikat, vasaku käega bassi ja akordi summutades tõmmates ja parema käe pöidla või nimetissõrmega üle keelte “siblikes” (EFA.595.H.HK.3034 (18)). Vajadusel, näiteks tantsuõhtul “jazztrummidega” koos mängides võttis ta kasutusele ka puutiku. Lisaks leiutas Kandle Juss ka Hawaii kitarri jäljendamise meetodi, kus kasutas häälestusvõtit keeltele libistamiseks, saavutamaks metallse slide´imise kõla, ise samal ajal joodeldades (Tailo, 1999: 3).

Teadaolevalt on Juss mänginud C-, D-, E-, F-, G, A- või B-duuris (B on siin töös Si-bemoll), st igale diatoonilise skaala astmele vastavas helistikus. Koos mõne muu pilli, näiteks lõõtspilliga musitseerides, häälastas Juss kandle teiste pillide järgi. Eesti folkloristi ja muusikateadlase Herbert Tampere (1901–1975) poolt 1932. aastal tehtud salvestistel on Rosenstrauchi kannel häälestatud E-duuri. Salvestatud on ka kaks a-mollis lugu, rohkem minoorseid palu Rosenstrauchilt ei jäädvustatud. Mitmeid lugusid on aga salvestatud mitu korda ning erinevates helistikes. Salvestiste põhjal oli Jussi vanem kannel tihti häälestatud E-, B-, C-duuri ning uuem kannel F- ja A-duuri.

Rosenstrauchi pilli ulatus oli salvestiste põhjal peaaegu kolm oktavit: näiteks B-duuri puhul: F, G, A, B, c, d, es, f, g, a, b, c1, d1, es1, f1, g1, a1, b1, c2, d2, es2, f2, g2 (Jussufi, 2016: 47).

Kokkuvõtvalt on oluline öelda, et Rosenstrauch alustas aktiivsemalt kandle mängimist (1927), isegi artistiks – Kandle Jussiks – olemist alles täiskasvanuna, umbes 36 aasta vanuselt. Tema mängutehnikat on mõjutanud ka harfi käsitlemise oskus, sest see pill oli raudteetööstuses olles tal käepärast ning kandlele suutis ta mängida seitsmes helistikus.

2. Rosenstrauchi repertuaar

Uurin Kandle Jussi repertuaari kahest eesmärgist lähtuvalt. Kõige tähtsamaks on saada parem ülevaade tervest tema repertuaarist, mõista, millest see koosneb, mis on selle põhilised žanrid, millised neist on enam levinud, traditsioonilisemad, ja millised Rosenstrauchile eriomased. Analüüsi toetavaks tegevuseks on koguda ühte kasutajasõbralikku tabelisse kokku lugude pealkirjad, vastavate noodistuste järjekorranumbrid noodiraamatus, vastavate helisalvestiste arhiiviviited, info savestusaja ja salvestaja kohta, kasutatud helistik ja pill. Kirjeldan ka iga salvestusessiooni toimumist. Repertuaari analüüsimiseks lisan koondtabelisse veel info lugude žanri, tempo, salvestuse päritolu, kohta. Repertuaari loetelus on lisaks Rosenstrauchi kandlelugudele ka kaks parmupillil esitatud lugu. Repertuaaritabel on lisatud tööle (vt Lisa 1).

2.1 Arhiiviviidete sidumine G. Jussufi avaldatud noodistuste ja helisalvestistega

Järgnevalt selgitan töö käigus leitud viidete taga peituvat info: mis aastal toimus salvestus, kes oli salvestaja, millise pilliga Kandle Juss mängis, mis viited osutavad koopiatele ning millised originaalsetele salvestistele. Tumedalt trükitud viited on Guldžahon Jussufi raamatust ning täies mahus arhiivi omadega võrreldud. Kokku on viiteid erinevatele salvestuskordadele kümme, millest kuulatavad on hetkel Eesti Kirjandusmuuseumi arhiivis seitse. Informatsiooni kogutusin G. Jussufi raamatust, Eesti Rahvusarhiivist, Eesti Kirjandusmuuseumi arhiivist ning suhtlemisel arhiivi töötajatega. Olen oma töös ära maininud salvestised, mis töö kirjutamise ajal on mulle kättesaadavad olnud. Säilikud RKM, Mgn. K 56 ja ERA, ML 52 olid töö kirjutamise ajal digiteerimisel ning neid ma enda andmetega võrrelda ei saanud.

1. EFA.595.H.HK.3033 (2-13 ja 20-23)

Rahvusarhiivi Filmiarhiivi helisalvestiste kogu, fondi number 595 – Eesti Kultuuriarhiiv Eksiilis, arhivaali number 3033. Need salvestised on Ilmar Toigre valinud oma raadiosaatesse kolmest 1956. aastal toimunud sessioonist. Raadiosaade oli eetris 1980. aastal 18. novembril, 3. detsembril ja 19. detsembril. Võrdlusal arhiiviviidetega kattuvad EFA.595.H.HK.3033 (2–6; 8–12) salvestised ERA, FAM 575 omadega. Kandle Juss mängib oma uuel kandel.

2. **EFA.595.H.HK.3034 (1-16 ja 18-30)**

Rahvusarhiivi Filmiarhiivi helisalvestiste kogu, fondi number 595 – Eesti Kultuuriarhiiv Eksiilis, arhivaali number 3034. Need on salvestanud S. Tailo ja A. Kääriäinen 1958. aastal 24. augustil Örebros, Kandle Jussi korteris uue pilliga. Rahvusarhiivi leheküljelt infot lugedes säilib segadus, kas salvestus ise toimus tollel kuupäeval või on tegu helifailide üleandmise kuupäevaga. Lugedes G. Jussufi raamatust S. Tailo kirjeldusele tolle päeva kohta selgub, et antud kuupäeval käidi Kandle Jussi kodus, külalisi oli palju ning neid kostitati pillimänguga. Seega võib järeldada, et see on kõige viimane salvestus Rosenstrauchi mängust – vaid kuus päeva enne tema surma.

3. **ERA, Fon. 367a ja ERA, Fon. 371a**

1932. aastal Tallinnas Herbert Tampere poolt salvestatud ning Eesti Kirjandusmuuseumis fonografeeritud vaharullid. Need on kõige vanemad salvestused Kandle Jussist ning aastaarvu järgi saab järeldada, et Kandle Juss mängis enda vanal kandlel.

4. **PKK**

Pille Karrase kogu ehk arhiivi salvestiste ERA, FAM 575 koopiad CD plaadil. Lugudest viiele (nr 87-91) ei õnnestunud mul leida arhiiviviidet. Salvestus toimus 1956. aastal 20. aprillil Ilmar Toigre Stockholmi korteris, kus Rosenstrauch mängis enda uue kandlega (Jussufi, 2016: 74).

5. **ERA, FAM 574 (see kattub ERA, FAM 721)**

Lood 1-11 on salvestatud 1956. aasta märtsis Ilmar Toigre poolt ning Igor Tõnuristi sõnul Toigre Stockholmi korteris, kus Kandle Juss mängis oma vanal Eestist kaasa toodud kandlel. Lood 12-24 on salvestatud 1956. aastal 17. aprillil Stockholmis Radiojänsti stuudios, kus Kandle Juss mängib oma uuel kandlel. Säiliku helifailid tehti töö koostamise jaoks kättesaadavaks.

6. **ERA, FAM 575 (kattub RKM, Mgn. K 56 (oli kadunud originaal), mis omakorda kattub ERA, ML 52)**

Tegemist on Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiivi säilikuga number 575. Salvestus toimus 1956. aastal 20. aprillil Ilmar Toigre Stockholmi korteris. Töö koostamise

hetkel leiti üles säilik K56 ning digiteeriti ka säilik ML 52, mis kattuvad. FAM 575 helifailid tehti samuti kättesaadavaks töö koostamise jaoks.

Kõik salvestused, millel on G. Jussufi raamatu number, on kuulatavad veebileheküljel www.folklore.ee/pubte/eraamat/kandlejuss/ (sealsed järjekorranumbrid kattuvad Lisas 1 olevatega). Tänu sellele veebileheküljele oli võimalik kuulata raamatu noodistustega kaasaskäivat materjali. Eesti Rahvaluule Arhiivi viidetega lood on kuulatavad ka Kivikesse portaalis.

Tabeli koostamisel oli kõige keerukam õige viite leidmine, sellega tutvumine ning õige info kokkusobitamine. Kandle Jussi salvestistega on ka Eesti Rahvaluule Arhiivis segadust. Nimelt oli töö koostamise alguses säilik RKM, Mgn. K 56 kadunud, sellest on tehtud mitu koopiat, millele vastavad säilikud ERA, FAM 575, ERA, ML 52 ning Pille Karrase Kogu. Kui otsida Kivikesest säilikut ERA, FAM 721 pääseb salvestise infole ligi, kuid sellel puuduvad helifailid, sest need on digiteerimata. Arhiivist kuulatavad säilikud on ERA, Fon. 367, ERA, Fon. 371, ERA, FAM 574 ja ERA, FAM 575. Säilikud RKM, Mgn. K 56 ja ERA, ML 52 on töö koostamise hetkel digiteerimisel.

Ligipääsu Rahvusarhiivi Filmiarhiivi helisalvestiste kogule ei õnnestunud saada, sest materjalid olid kättesaadavad ainult lugemissaalis. Peale Rahvusarhiivi lehekülje uuendamist ei pääse enam ligi S. Tailo raadiosaadetele, mida kasutas enda noodistustes G. Jussufi. Õnneks on noodistuse failid kõik laetud üles Rahvaluule Arhiivi serveris asuvalle veebilehele, kuid lehel ei ole lugude juures viiteid sama arhiivi kirjetele, ainult lugude pealkiri ja allalaetav helifail. See ajendaski mind otsima algseid materjale ning viiteid. Rahvusarhiivi leheküljel näeb säiliku infot ning lugude nimekirja. Säilik EFA.595.H.HK.3034 on salvestatud 1958. aastal, vaid kuus päeva enne Kandle Jussi surma.

Kokku on salvestatud Rosenstrauchi neljal korral: 1932. aastal H. Tampere poolt, 1956. aastal I. Toigre poolt viimase korteris ja Radiotjänst studios ning 1958. aastal I. Toigre poolt Kandle Jussi korteris. Erinevaid säilikuid kattuva infoga uurides tekib algselt suur segadus, et kas iga säilik on erinev salvestus. Kokkuvõttes saab öelda, et pillimehe repertuaar, mida on salvestatud, on ligikaudu 100 erinevat helifaili, mille seas osad lood ka kattuvad.

Noodistuste ja helisalvestiste kokkuviiimine konkreetsete arhiiviviidetega oli mulle kui kandlemängijale loomingulises protsessis väga vajalik, kuid aeganõudev töö. Õnneks hõlpsustab seminaritöö lisaks olev tabel (vt Lisa 1) tulevikus sama probleemi ees seisvate teiste pärimusmuusikute, õpetajate ja uurijate tööd.

2.2 Repertuaari jaotumine žanritesse

Järgnevalt teen kokkuvõtte teadaolevalt salvestatud lugude põhjal Kandle Jussi repertuaarist. Erinevaid lugusid on 67, millest kõige rohkem on polkaside (28). Järgnevad valsid (16), laulude instrumentatsioonid (9), labajalad (7) ning reilendrid (4). Kõige vähem on polkamasurkasid (2) ning marsse (1) (Lisa 1). Žanrid jagunevad järgnevalt:

Kolmeosaline meetrum: valss, labajalavalss, polkamasurka

Kaheosaline meetrum: polka, reilender, marss

Lisaks mõlema meetrumiga: laulude instrumentatsioonid

Rosenstrauchi valsid on keskmiselt esitatud tempovahemikus 60–65 BPM. Fraaside pikkused on 4–8 takti. Labajalavalsid on huvitaval kombel veidi aeglasema tempoga, 40–60 BPM ning samuti 3/8 taktimõõdu tundega, sest on hoogsad ja rõhuga on iga kaheksandik. Labajalameloodiate fraasid on üldiselt lühemad, 2 takti pikkused. Polkamasurkad (masurkad) on samuti kolmeosalise meetrumiga lood, kuid esineb erandeid nimetamisel (näiteks polkamasurka “Vändra polka”). Tempovahemik on Rosenstrauchi masurkadel 45–55 BPM ning meloodia rütmika on erinevalt valssidest ja labajalgadest läbivalt sünkopeeritud. Fraasid on 2–4 takti pikkused.

Polkad on Rosenstrauchi esituses kiired, vahemikus 90–120 BPM ja 2/4 taktimõõdus. Meloodia fraasid on 4–8 takti pikad, rütmika on üldiselt sünkopeerimata, kuid esineb ka erandeid. Reilender on polkast tunduvalt aeglasema tempoga 70–80 BPM, peamiselt esineb 4 taktilisi fraase. Marsside tempod on 100 BPM ning 2/4 taktimõõdus. Fraasid on samuti 4–8 takti pikkused, rütmika on kohati sünkopeeritud.

Laulude instrumentatsioonid on *rubato* ehk vabatemppoga. Selles žanris on Rosenstrauchil erineva meetrumiga lugusid, eelkõige koorilaule ja koraale. Salvestatud on ka mõned palad, kus Rosenstrauchile sekundeerib laulja. Laulude instrumentatsioonides on tempo vahelduv ja jälgib laulu fraseerimist.

Kellegi mängustiili jäljendades on oluline tunda ka esitava muusika ajaloolist konteksti ja funktsiooni. Selline lähenemine annab tõlgendamisel terviklikuma ja teadlikuma aluse ning aitab mõista, miks ja kuidas algmaterjal säärased esitatud on. Rahvapillimuusika üks üldfunktsioone on tantsu saatmine, paljud meloodiad käivad kokku kindla tantsuga. Rosenstrauchi pillimängu kuulates on tantsulisus küll tunda, aga ei ole minu meelest põhiline kriteerium, miks ta mäng nii hästi või kaasahaaravalt kõlab. Rosenstrauch ei olnud ainult tantsuks mängija, vaid juba varakult ka laval esineja. Õigupoolest teame temast kui nii-öelda

päriselus tantsuks mängivast pillimehest üsna vähe. Tantsuks mängimist tuli ette ringreiside kontserdite järgsetel tantsuõhtutel või rahvatantsijatele laval. Näiteks on ta mänginud ka viimse kohani täidetud Berliini Olümpiastaadionil 1937. aasta juunis (Kultuur ja Elu, 2002).

Rosenstrauchi mängul tervikuna on aga ka teine ja äkki isegi olulisem funktsioon – see sobib suurepäraselt ka lihtsalt kuulamiseks. Arvan, et Jussile meeldis kuulamiseks mängida ja esineda. See peegeldub tema olemusest, tema esitusstiil on mõtlik, laulev ja vaikne, samas tehniliselt filigraanne ja läbimõeldud, kontsertlik.

Kokkuvõtlikult salvestati Rosenstrauchi neljal korral aastatel 1932–1958.

Helisalvestised on talletatud kahes erinevas arhiivis ja kümnes arhiiviüksuses. Leidub 100 erinevat salvestist, mille hulgas on 67 erinevat lugu, kolmeosalise meetrumiga lugusid on 25, kaheosalise meetrumiga lugusid 33, sh 28 polkat. Peaaegu pooled valsid on labajalad. Need erinevad peamiselt fraaside pikkuse ning esitustempo poolest. Polkamasurka on valsist aeglasem ja erinev sünkopeeritud rütmi poolest. Polkade keskmine esitustempo on 100, mida võib nimetada marsilikuks. Reilendreid on Rosenstrauchi repertuaaris vähe, kuid see on eesti rahvapillimängijate repertuaaris tavapärane tendents. Sellega olen andnud ülevaate uuritavast repertuaarist ning jätkan Kandle Jussi mängustiili analüüsiga.

3. Rosenstrauchi mängustiil

Selles peatükis kirjeldan, kuidas Johannes Rosenstrauch kannelt mängis ja sellel muusikat esitas. Olen end viinud kurssi kandle ja mängustiili uurimisel kasutatava terminoloogiaga ja soovin läheneda uuritavale stiilile võimalikult süsteemselt. Seejärel kirjeldan rakendatavat uurimismeetodit, mille alusel mängustiili analüüsin ning millistest elementidest uuritav stiil koosneb. Oluline on kirjeldada läbivaid tunnusoone, mis tulevad esile olenemata loo tüübist.

Meetodi Johannes Rosenstrauchi mängustiili analüüsiks olen külakandlele kohandanud koostöös oma juhendaja Juhan Uppiniga, kes on sarnasel põhimõttel uurinud Teppo tüüpi lõõtspilli traditsioonilist mängustiili ning välja töötanud selleks sobiva stiilielementide eraldamise süsteemi. Stiilielementide eraldamine on pärimusmuusika uurimisel üsna tavapärane meetod. Stiilielemente võib eraldada ja grupeerida erinevalt. Analüüsil keskendun peamiselt stiili mängutehnilistele tunnustele, kasutades ära isiklikke teadmisi selle pilli mängimisest.

Mängustiil ehk pillimuusika esitusstiil kirjeldab üldiselt seda, kuidas mängija oma instrumenti muusika tegemiseks kasutab. Mängustiil koosneb erinevatest tunnustest, mille abil esitatavat muusikat ilmestada, väljendada, kaunistada või muul moel kujundada. Mängustiili tuleb käsitleda terviklikult, sest jäljendades näiteks ainult mõnda üksikut stiilielementi, ei tule jäljendatavale mängijale omane stiil alati esile. Üldiselt vaadeldakse mängustiili tunnuste all eraldi esituse vormi, rõhutamist, dünaamikat, kaunistusi, harmooniat ja variatiivsust.

Varieerumine tähendab mingi teema või muusikalise meloodia piires materjali vaheldumist, varieeruda võivad põhimõtteliselt kõik stiilielemendid. Suuremat tähelepanu pööratakse meloodia varieeruvusele, kus esitaja algset või oma tavapärast meloodiat muudab. Variatsioone esineb ka meloodia harmoneerimises, rütmistamises, kaunistamises, rõhutamises jne. Isegi loo vorm (näiteks osade või fraaside pikkused, osade järjekord jne) võib loopiires muutuda (vormi varieerumine on rohkem omane pärimusmuusika vanemale kihistule).

Kaunistused ehk melismid on meloodiale lisatavad kiired noodid, näiteks ülemiste või alumiste keelte kiire haaramine enne meloodia noodi mängimist või noodi peal tehtav "triller". Loo harmoneerimist saab pärimusmuusikas lugeda samuti mängustiili tunnuseks, sest olgugi, et see arvestab teatud funktsionaalharmoonia seaduspärasusi, erinevad esitajate tõlgendused ja ka eri ajastute esteetilised normid märgatavalt. Rõhutamine tähendab

meetrumi (või takti) erinevate löökide (saatebassi ja -akordi) erinevat esiletõstmist. Rahvapärases kandlemuusikas külakandle mängutehnikas käib rõhutamine näiteks keelte tugevamini tõmbamise (*sfortsando*) või ka äkitselt katmise (*staccato*) abil. Dünaamika on muusika kõlajõu muutus, helitugevuse astmete vaheldumine (vaikne, vali, valjenev jne). Vorm on esitatava muusikalise pala ülesehitus, mis koosneb tavaliselt 8–16-taktilistest osadest (tähis: A; B; C jne) ning mis omakorda koosnevad fraasidest (tähis: a, b, c jne). Rahvamuusikas on suurim esituse vormiüksus läbimäng, mis hõlmab endas väiksemaid osi ning lõpeb siis, kui kõlanud materjal hakkab korduma (Sildoja, 2004: 44).

Mängustiili analüüsimisel tuleb kasuks esituste ja variatsioonide vormipõhine noodistamine. Rosenstrauchi kõigi helisalvestiste transkriptsioonid leiab juba G. Jussufi raamatust (Jussufi, 2016: 88-357), seega saan kasutada juba olemasolevaid noodistusi. Ainult loo “Valss” (vt Lisa 2) noodistasin ise uuesti, sest ei tahtnud nõustuda rütmika kirjeldusega.

Olen uuritava mängustiili elemendid jaotanud üldiselt kolmeks. Kuna Rosenstrauch mängis parema ja vasaku käega erineva funktsiooniga partiid, uurin esmalt parema ja seejärel vasaku käe tehnikaga seotud tunnuseid ning viimaks üldisi stiilielemente. Alljärgneva tabeli igale tulpale vastab alapeatükk, kus on uuritavad stiilitunnused täpsemalt lahti kirjutatud (vt Tabel 1).

Tabel 1. Külakandlele kohandatud stiilielementide eraldamise meetod.

Parema käe tehnikaga seotud stiilielemendid	Vasaku käe tehnikaga seotud stiilielemendid	Üldised stiilielemendid
1. Meloodia tõlgendus 2. Faktuurivõtted 3. Rütmivõtted 4. Artikulatsiooni- ja kaunistusvõtted	1. Faktuurivõtted 2. Harmoniseerimine	1. Rõhutamisvõtted 2. Dünaamika 3. Positsiooni võte 4. Vorm 5. Tempo 6. Helistik

Analüüsi valimiks on kolm lugu kolmest põhižanrist: “Valss” (EFA.595.H.HK.3034 (3)) ([Helinäide](#)), “Üks omatehtud polka” (EFA.595.H.HK.3034 (2)) ([Helinäide](#)) ja reilender “Läksin mina, läksin mina, läbi küla tänava” (EFA.595.H.HK.3034 (11)) ([Helinäide](#)). Lood on samast salvestusessioonist, kuid leian, et need on iseloomulikud Kandle Jussi mängustiilile tervikuna. Kuna olen tutvunud kõigi 67 looga, kasutan stiilielementidest näiteid

tuues ka teisi tema lugusid. Võttes igast üldlevinud žanrist ühe näite on pillimehe mängustiili tervikuna kirjeldamine mahult väiksem, kuid sisult ülevaatlikum. Keskendudes ainult ühele žanrile kitsendaks see liigselt töö eesmärgist lähtuvat mängustiili kirjeldust.

Valimi tegemine on ääretult keeruline ning nõuab süvenemist. Lugusid on salvestatud mitu korda seega on nende võrdlemine pikk protsess. Iga erinev helistik lisab küsimuse - mis selles helistikus oli mugav mängida, sest pilli ulatus ja loo meloodia ulatus on piiratud. Helistikust tulenevalt on saatefaktuur, kaunistused ning ka strihhid kohati erinevad.

3.1 Parema käe tehnikaga seotud stiilitunnused

Johannes Rosenstrauchi mängus on põhifookuses **meloodia**, olenemata sellest, kas tegu on polka, reilandri või valsiga. Meloodia kontuur koosneb 2-8 taktilistest fraasidest, mis on stiilpuhtalt lootüübile omased. Näiteks, reilandri “Läksin mina, läksin mina läbi küla tänava” ja valsi “Valss” (vt Lisa 2) meloodiad on äärmiselt laulvad, kuid polka “Üks omatehtud polka” meloodia pigem sibliv, hoogne ning tantsurütmikale keskendunud. Meloodias on tuttava materjali kõrval põnev kuulata variatsioone. Variatsiooni pikkus võib vahel olla ka terve kaheksataktilise fraasi pikkune.

Rütmika on hoogne, tihe ja täismängitud. Kõige iseloomulikum tunnus Kandle Jussi parema käe rütmikas on sünkopeerimine. Seda teeb ta praktiliselt igas žanris. Leidub nii kahe- kui ka ühelöögilisi (tavalisi ja “pikemaid”) sünkoope. Tihti esineb sünkoope kaks takti järjest, osade lõppudes või keskel (vt Näide 1).

Näide 1. Sünkooobi näited “Üks omatehtud polka” ja “Ja teisele kallimaks sa jäid”

The image shows two systems of musical notation for piano. The first system, starting at measure 43, is marked with a dynamic of A_3 . It features a treble and bass clef with a key signature of three sharps (F#, C#, G#). The melody in the treble clef consists of eighth and quarter notes, with a syncopated rhythm indicated by a 'z' symbol. The bass clef provides a steady accompaniment of eighth notes. The second system, starting at measure 47, is marked with a dynamic of B . It continues the same musical style with similar rhythmic patterns and syncopation. The notation includes various note values, rests, and dynamic markings.

Lisaks süngoopidele esineb ka näiteks kiireid kolmelöögilisi käike, kus 3/4 taktimõõdu pärase kahe kaheksandiknoodi asemel mängitakse kolm kiiret nooti, triool (näiteks lugu “Polkamasurka”, tabelis nr 61). Süngopeerimine ei ole loomulikult pidev, see käib vaheldumisi “sirge” ehk “sünkoobivaba” rütmiga, mis on kandlemängijate seas rohkem levinud.

Artikulation ja kaunistused. Kuna pillimees mängib loo meloodiat parema käega noppides (v.a erandjuhud), siis on meloodia artikuleerimine fraaside kaupa seotud, vahel tahtlikult katkestatud pausidega või äärmiselt kinnine, *staccatole* keskendunud ehk varieeruv. Kaunistused on peamiselt seotud meloodia varieerumisega, esineb ka eellööke ja lisanote tertsi, kvardi, vahel ka sekundi ulatuses. Rosenstrauch mängis lisanote meloodia noodist allpool kasutades kolme sõrme. Huvitava rütmilise kaunistusena mõjub ka mõne löögi ärajätmine või “üle pidamine” (pide). Meloodias on tihti kaunistavaks elemendiks kaheksandikpaus takti esimesel löögil. Näiteks jättes ära “tiri-tiri” esimese “ti”. Esineb ka kiiret ülemist abiheli. Reilendrite puhul esineb ka kiirelt nopitud *glissando* käike (Näide 2).

Näide 2. *Glissando ja vahelduva bassiga saade reilendris “Läksin mina, läksin mina läbi küla tänava”*

Käte **positsiooni** vahetust esineb näiteks rists sõrmedega mängu juures. Seda esineb, kui harmoonia ja meloodia noodid on lähestikku või mängitud läbisegi parema ja vasaku käe sõrmedega samadel keeltel. Seda kas Rosenstrauch ka täiesti risti kätega mängis ei saa väita, sest puuduvad videod ja kirjeldused sellest. Küll aga, saab salvestisi kuulates aru, et Kandle Juss tõesti parema ja vasaku käega samadel keeltel vaheldumisi mängis.

3.2 Vasaku käe tehnikaga seotud stiilitunnused

Kandle Jussi virtuoosseim stiilitunnus on tema vasaku käe harmoonia faktuuri kujundamine. Ta kasutab **harmoonias** osavalt septakorde ja nende pöörideid (akordide V65, V43 ja V2 kujud), mis lahenevad väga osavalt toonikasse (vt Näide 3). Selline harmoonia käsitus pole tolle aja pillimeestele sugugi omane. Peamine harmoonia joonis on I-IV-V-I polkades ja reilendrites ning valssides I-V-I-IV-V-I. Kõige olulisem tunnus on veel I astme sekstiga akord, mida Rosenstrauch kasutab lugude lõpus, vahel ka läbiminevalt ning harva saateks (vt Näide 3, takt 7-13). Lugude lõpus arpedžeeritud heliread sisaldavad enamasti toonika akordi noote ning ka helistiku 6. astet. Oluline on mainida, et *sus* ning *add* akorde pillimees ei kasuta.

Labajalgades on saateharmoonia on lihtsam kui valssides, kuid Jussile omaselt pööretega nopitud akordisaade. Polkade puhul aga žanrile omaselt hoogne, esineb palju akordi pöörideid. Reilendri puhul on saatepartii olulisel kohal, kasutusel on palju akordide pöörideid ning bassiliinid on voolavad. Saatefaktuur on polkaga sarnane, kuid liikuvama bassiliiniga.

Erandid harmoniseerimises tulevad välja laulude instrumentaal versioonides. Näiteks “Linnukene puuri pandi” (ERA, FAM 575 (4)) harmoonia järgnevus on A osas I-V-VIm-IIIIm-V-VIm-V-V7-I ning B osas I-IV-V-VIm-IIIIm-V-I kasutades ära peaaegu iga akordi pööride (Jussufi, 2016: 102) ([Helinäide](#)). Selline harmoniseerimine on hariduseta pillimehele äärmiselt mitteomane.

Näide 3. Vasaku käe partii valsis

The image shows two staves of musical notation. The top staff, titled "Pöörded", is in bass clef, 3/4 time, and two sharps key signature. It contains a sequence of eighth notes: F#4, A4, B4, C#5, B4, A4, G4, F#4, E4, D4, C#4, B3, A3, G3, F#3, E3, D3, C#3, B2, A2, G2, F#2, E2, D2, C#2, B1, A1, G1, F#1, E1, D1, C#1, B0, A0, G0, F#0, E0, D0, C#0, B-1, A-1, G-1, F#-1, E-1, D-1, C#-1, B-2, A-2, G-2, F#-2, E-2, D-2, C#-2, B-3, A-3, G-3, F#-3, E-3, D-3, C#-3, B-4, A-4, G-4, F#-4, E-4, D-4, C#-4, B-5, A-5, G-5, F#-5, E-5, D-5, C#-5, B-6, A-6, G-6, F#-6, E-6, D-6, C#-6, B-7, A-7, G-7, F#-7, E-7, D-7, C#-7, B-8, A-8, G-8, F#-8, E-8, D-8, C#-8, B-9, A-9, G-9, F#-9, E-9, D-9, C#-9, B-10, A-10, G-10, F#-10, E-10, D-10, C#-10, B-11, A-11, G-11, F#-11, E-11, D-11, C#-11, B-12, A-12, G-12, F#-12, E-12, D-12, C#-12, B-13, A-13, G-13, F#-13, E-13, D-13, C#-13, B-14, A-14, G-14, F#-14, E-14, D-14, C#-14, B-15, A-15, G-15, F#-15, E-15, D-15, C#-15, B-16, A-16, G-16, F#-16, E-16, D-16, C#-16, B-17, A-17, G-17, F#-17, E-17, D-17, C#-17, B-18, A-18, G-18, F#-18, E-18, D-18, C#-18, B-19, A-19, G-19, F#-19, E-19, D-19, C#-19, B-20, A-20, G-20, F#-20, E-20, D-20, C#-20, B-21, A-21, G-21, F#-21, E-21, D-21, C#-21, B-22, A-22, G-22, F#-22, E-22, D-22, C#-22, B-23, A-23, G-23, F#-23, E-23, D-23, C#-23, B-24, A-24, G-24, F#-24, E-24, D-24, C#-24, B-25, A-25, G-25, F#-25, E-25, D-25, C#-25, B-26, A-26, G-26, F#-26, E-26, D-26, C#-26, B-27, A-27, G-27, F#-27, E-27, D-27, C#-27, B-28, A-28, G-28, F#-28, E-28, D-28, C#-28, B-29, A-29, G-29, F#-29, E-29, D-29, C#-29, B-30, A-30, G-30, F#-30, E-30, D-30, C#-30, B-31, A-31, G-31, F#-31, E-31, D-31, C#-31, B-32, A-32, G-32, F#-32, E-32, D-32, C#-32, B-33, A-33, G-33, F#-33, E-33, D-33, C#-33, B-34, A-34, G-34, F#-34, E-34, D-34, C#-34, B-35, A-35, G-35, F#-35, E-35, D-35, C#-35, B-36, A-36, G-36, F#-36, E-36, D-36, C#-36, B-37, A-37, G-37, F#-37, E-37, D-37, C#-37, B-38, A-38, G-38, F#-38, E-38, D-38, C#-38, B-39, A-39, G-39, F#-39, E-39, D-39, C#-39, B-40, A-40, G-40, F#-40, E-40, D-40, C#-40, B-41, A-41, G-41, F#-41, E-41, D-41, C#-41, B-42, A-42, G-42, F#-42, E-42, D-42, C#-42, B-43, A-43, G-43, F#-43, E-43, D-43, C#-43, B-44, A-44, G-44, F#-44, E-44, D-44, C#-44, B-45, A-45, G-45, F#-45, E-45, D-45, C#-45, B-46, A-46, G-46, F#-46, E-46, D-46, C#-46, B-47, A-47, G-47, F#-47, E-47, D-47, C#-47, B-48, A-48, G-48, F#-48, E-48, D-48, C#-48, B-49, A-49, G-49, F#-49, E-49, D-49, C#-49, B-50, A-50, G-50, F#-50, E-50, D-50, C#-50, B-51, A-51, G-51, F#-51, E-51, D-51, C#-51, B-52, A-52, G-52, F#-52, E-52, D-52, C#-52, B-53, A-53, G-53, F#-53, E-53, D-53, C#-53, B-54, A-54, G-54, F#-54, E-54, D-54, C#-54, B-55, A-55, G-55, F#-55, E-55, D-55, C#-55, B-56, A-56, G-56, F#-56, E-56, D-56, C#-56, B-57, A-57, G-57, F#-57, E-57, D-57, C#-57, B-58, A-58, G-58, F#-58, E-58, D-58, C#-58, B-59, A-59, G-59, F#-59, E-59, D-59, C#-59, B-60, A-60, G-60, F#-60, E-60, D-60, C#-60, B-61, A-61, G-61, F#-61, E-61, D-61, C#-61, B-62, A-62, G-62, F#-62, E-62, D-62, C#-62, B-63, A-63, G-63, F#-63, E-63, D-63, C#-63, B-64, A-64, G-64, F#-64, E-64, D-64, C#-64, B-65, A-65, G-65, F#-65, E-65, D-65, C#-65, B-66, A-66, G-66, F#-66, E-66, D-66, C#-66, B-67, A-67, G-67, F#-67, E-67, D-67, C#-67, B-68, A-68, G-68, F#-68, E-68, D-68, C#-68, B-69, A-69, G-69, F#-69, E-69, D-69, C#-69, B-70, A-70, G-70, F#-70, E-70, D-70, C#-70, B-71, A-71, G-71, F#-71, E-71, D-71, C#-71, B-72, A-72, G-72, F#-72, E-72, D-72, C#-72, B-73, A-73, G-73, F#-73, E-73, D-73, C#-73, B-74, A-74, G-74, F#-74, E-74, D-74, C#-74, B-75, A-75, G-75, F#-75, E-75, D-75, C#-75, B-76, A-76, G-76, F#-76, E-76, D-76, C#-76, B-77, A-77, G-77, F#-77, E-77, D-77, C#-77, B-78, A-78, G-78, F#-78, E-78, D-78, C#-78, B-79, A-79, G-79, F#-79, E-79, D-79, C#-79, B-80, A-80, G-80, F#-80, E-80, D-80, C#-80, B-81, A-81, G-81, F#-81, E-81, D-81, C#-81, B-82, A-82, G-82, F#-82, E-82, D-82, C#-82, B-83, A-83, G-83, F#-83, E-83, D-83, C#-83, B-84, A-84, G-84, F#-84, E-84, D-84, C#-84, B-85, A-85, G-85, F#-85, E-85, D-85, C#-85, B-86, A-86, G-86, F#-86, E-86, D-86, C#-86, B-87, A-87, G-87, F#-87, E-87, D-87, C#-87, B-88, A-88, G-88, F#-88, E-88, D-88, C#-88, B-89, A-89, G-89, F#-89, E-89, D-89, C#-89, B-90, A-90, G-90, F#-90, E-90, D-90, C#-90, B-91, A-91, G-91, F#-91, E-91, D-91, C#-91, B-92, A-92, G-92, F#-92, E-92, D-92, C#-92, B-93, A-93, G-93, F#-93, E-93, D-93, C#-93, B-94, A-94, G-94, F#-94, E-94, D-94, C#-94, B-95, A-95, G-95, F#-95, E-95, D-95, C#-95, B-96, A-96, G-96, F#-96, E-96, D-96, C#-96, B-97, A-97, G-97, F#-97, E-97, D-97, C#-97, B-98, A-98, G-98, F#-98, E-98, D-98, C#-98, B-99, A-99, G-99, F#-99, E-99, D-99, C#-99, B-100, A-100, G-100, F#-100, E-100, D-100, C#-100, B-101, A-101, G-101, F#-101, E-101, D-101, C#-101, B-102, A-102, G-102, F#-102, E-102, D-102, C#-102, B-103, A-103, G-103, F#-103, E-103, D-103, C#-103, B-104, A-104, G-104, F#-104, E-104, D-104, C#-104, B-105, A-105, G-105, F#-105, E-105, D-105, C#-105, B-106, A-106, G-106, F#-106, E-106, D-106, C#-106, B-107, A-107, G-107, F#-107, E-107, D-107, C#-107, B-108, A-108, G-108, F#-108, E-108, D-108, C#-108, B-109, A-109, G-109, F#-109, E-109, D-109, C#-109, B-110, A-110, G-110, F#-110, E-110, D-110, C#-110, B-111, A-111, G-111, F#-111, E-111, D-111, C#-111, B-112, A-112, G-112, F#-112, E-112, D-112, C#-112, B-113, A-113, G-113, F#-113, E-113, D-113, C#-113, B-114, A-114, G-114, F#-114, E-114, D-114, C#-114, B-115, A-115, G-115, F#-115, E-115, D-115, C#-115, B-116, A-116, G-116, F#-116, E-116, D-116, C#-116, B-117, A-117, G-117, F#-117, E-117, D-117, C#-117, B-118, A-118, G-118, F#-118, E-118, D-118, C#-118, B-119, A-119, G-119, F#-119, E-119, D-119, C#-119, B-120, A-120, G-120, F#-120, E-120, D-120, C#-120, B-121, A-121, G-121, F#-121, E-121, D-121, C#-121, B-122, A-122, G-122, F#-122, E-122, D-122, C#-122, B-123, A-123, G-123, F#-123, E-123, D-123, C#-123, B-124, A-124, G-124, F#-124, E-124, D-124, C#-124, B-125, A-125, G-125, F#-125, E-125, D-125, C#-125, B-126, A-126, G-126, F#-126, E-126, D-126, C#-126, B-127, A-127, G-127, F#-127, E-127, D-127, C#-127, B-128, A-128, G-128, F#-128, E-128, D-128, C#-128, B-129, A-129, G-129, F#-129, E-129, D-129, C#-129, B-130, A-130, G-130, F#-130, E-130, D-130, C#-130, B-131, A-131, G-131, F#-131, E-131, D-131, C#-131, B-132, A-132, G-132, F#-132, E-132, D-132, C#-132, B-133, A-133, G-133, F#-133, E-133, D-133, C#-133, B-134, A-134, G-134, F#-134, E-134, D-134, C#-134, B-135, A-135, G-135, F#-135, E-135, D-135, C#-135, B-136, A-136, G-136, F#-136, E-136, D-136, C#-136, B-137, A-137, G-137, F#-137, E-137, D-137, C#-137, B-138, A-138, G-138, F#-138, E-138, D-138, C#-138, B-139, A-139, G-139, F#-139, E-139, D-139, C#-139, B-140, A-140, G-140, F#-140, E-140, D-140, C#-140, B-141, A-141, G-141, F#-141, E-141, D-141, C#-141, B-142, A-142, G-142, F#-142, E-142, D-142, C#-142, B-143, A-143, G-143, F#-143, E-143, D-143, C#-143, B-144, A-144, G-144, F#-144, E-144, D-144, C#-144, B-145, A-145, G-145, F#-145, E-145, D-145, C#-145, B-146, A-146, G-146, F#-146, E-146, D-146, C#-146, B-147, A-147, G-147, F#-147, E-147, D-147, C#-147, B-148, A-148, G-148, F#-148, E-148, D-148, C#-148, B-149, A-149, G-149, F#-149, E-149, D-149, C#-149, B-150, A-150, G-150, F#-150, E-150, D-150, C#-150, B-151, A-151, G-151, F#-151, E-151, D-151, C#-151, B-152, A-152, G-152, F#-152, E-152, D-152, C#-152, B-153, A-153, G-153, F#-153, E-153, D-153, C#-153, B-154, A-154, G-154, F#-154, E-154, D-154, C#-154, B-155, A-155, G-155, F#-155, E-155, D-155, C#-155, B-156, A-156, G-156, F#-156, E-156, D-156, C#-156, B-157, A-157, G-157, F#-157, E-157, D-157, C#-157, B-158, A-158, G-158, F#-158, E-158, D-158, C#-158, B-159, A-159, G-159, F#-159, E-159, D-159, C#-159, B-160, A-160, G-160, F#-160, E-160, D-160, C#-160, B-161, A-161, G-161, F#-161, E-161, D-161, C#-161, B-162, A-162, G-162, F#-162, E-162, D-162, C#-162, B-163, A-163, G-163, F#-163, E-163, D-163, C#-163, B-164, A-164, G-164, F#-164, E-164, D-164, C#-164, B-165, A-165, G-165, F#-165, E-165, D-165, C#-165, B-166, A-166, G-166, F#-166, E-166, D-166, C#-166, B-167, A-167, G-167, F#-167, E-167, D-167, C#-167, B-168, A-168, G-168, F#-168, E-168, D-168, C#-168, B-169, A-169, G-169, F#-169, E-169, D-169, C#-169, B-170, A-170, G-170, F#-170, E-170, D-170, C#-170, B-171, A-171, G-171, F#-171, E-171, D-171, C#-171, B-172, A-172, G-172, F#-172, E-172, D-172, C#-172, B-173, A-173, G-173, F#-173, E-173, D-173, C#-173, B-174, A-174, G-174, F#-174, E-174, D-174, C#-174, B-175, A-175, G-175, F#-175, E-175, D-175, C#-175, B-176, A-176, G-176, F#-176, E-176, D-176, C#-176, B-177, A-177, G-177, F#-177, E-177, D-177, C#-177, B-178, A-178, G-178, F#-178, E-178, D-178, C#-178, B-179, A-179, G-179, F#-179, E-179, D-179, C#-179, B-180, A-180, G-180, F#-180, E-180, D-180, C#-180, B-181, A-181, G-181, F#-181, E-181, D-181, C#-181, B-182, A-182, G-182, F#-182, E-182, D-182, C#-182, B-183, A-183, G-183, F#-183, E-183, D-183, C#-183, B-184, A-184, G-184, F#-184, E-184, D-184, C#-184, B-185, A-185, G-185, F#-185, E-185, D-185, C#-185, B-186, A-186, G-186, F#-186, E-186, D-186, C#-186, B-187, A-187, G-187, F#-187, E-187, D-187, C#-187, B-188, A-188, G-188, F#-188, E-188, D-188, C#-188, B-189, A-189, G-189, F#-189, E-189, D-189, C#-189, B-190, A-190, G-190, F#-190, E-190, D-190, C#-190, B-191, A-191, G-191, F#-191, E-191, D-191, C#-191, B-192, A-192, G-192, F#-192, E-192, D-192, C#-192, B-193, A-193, G-193, F#-193, E-193, D-193, C#-193, B-194, A-194, G-194, F#-194, E-194, D-194, C#-194, B-195, A-195, G-195, F#-195, E-195, D-195, C#-195, B-196, A-196, G-196, F#-196, E-196, D-196, C#-196, B-197, A-197, G-197, F#-197, E-197, D-197, C#-197, B-198, A-198, G-198, F#-198, E-198, D-198, C#-198, B-199, A-199, G-199, F#-199, E-199, D-199, C#-199, B-200, A-200, G-200, F#-200, E-200, D-200, C#-200, B-201, A-201, G-201, F#-201, E-201, D-201, C#-201, B-202, A-202, G-202, F#-202, E-202, D-202, C#-202, B-203, A-203, G-203, F#-203, E-203, D-203, C#-203, B-204, A-204, G-204, F#-204, E-204, D-204, C#-204, B-205, A-205, G-205, F#-205, E-205, D-205, C#-205, B-206, A-206, G-206, F#-206, E-206, D-206, C#-206, B-207, A-207, G-207, F#-207, E-207, D-207, C#-207, B-208, A-208, G-208, F#-208, E-208, D-208, C#-208, B-209, A-209, G-209, F#-209, E-209, D-209, C#-209, B-210, A-210, G-210, F#-210, E-210, D-210, C#-210, B-211, A-211, G-211, F#-211, E-211, D-211, C#-211, B-212, A-212, G-212, F#-212, E-212, D-212, C#-212, B-213, A-213, G-213, F#-213, E-213, D-213, C#-213, B-214, A-214, G-214, F#-214, E-214, D-214, C#-214, B-215, A-215, G-215, F#-215, E-215, D-215, C#-215, B-216, A-216, G-216, F#-216, E-216, D-216, C#-216, B-217, A-217, G-217, F#-217, E-217, D-217, C#-217, B-218, A-218, G-218, F#-218, E-218, D-218, C#-218, B-219, A-219, G-219, F#-219, E-219, D-219, C#-219, B-220, A-220, G-220, F#-220, E-220, D-220, C#-220, B-221, A-221, G-221, F#-221, E-221, D-221, C#-221, B-222, A-222, G-222, F#-222, E-222, D-222, C#-222, B-223, A-223, G-223, F#-223, E-223, D-223, C#-223, B-224, A-224, G-224, F#-224, E-224, D-224, C#-224, B-225, A-225, G-225, F#-225, E-225, D-225, C#-225, B-226, A-226, G-226, F#-226, E-226, D-226, C#-226, B-227, A-227, G-227, F#-227, E-227, D-227, C#-227, B-228, A-228, G-228, F#-228, E-228, D-228, C#-228, B-229, A-229, G-229, F#-229, E-229, D-229, C#-229, B-230, A-230, G-230, F#-230, E-230, D-230, C#-230, B-231, A-231, G-231, F#-231, E-231, D-231, C#-231, B-232, A-232, G-232, F#-232, E-232, D-232, C#-232, B-233, A-233, G-233, F#-233, E-233, D-233, C#-233, B-234, A-234, G-234, F#-234, E-234, D-234, C#-234, B-235, A-235, G-235, F#-235, E-235, D-235, C#-235, B-236, A-236, G-236, F#-236, E-236, D-236, C#-236, B-237, A-237, G-237, F#-237, E-237, D-237, C#-237, B-238, A-238, G-238, F#-238, E-238, D-238, C#-238, B-239, A-239, G-239, F#-239, E-239, D-239, C#-239, B-240, A-240, G-240, F#-240, E-240, D-240, C#-240, B-241, A-241, G-241, F#-241, E-241, D-241, C#-241, B-242, A-242, G-242, F#-242, E-242, D-242, C#-242, B-243, A-243, G-243, F#-243, E-243, D-243, C#-243, B-244, A-244, G-244, F#-244, E-244, D-244, C#-244, B-245, A-245, G-245, F#-245, E-245, D-245, C#-245, B-246, A-246, G-246, F#-246, E-246, D-246, C#-246, B-247, A-247, G-247, F#-247, E-247, D-247, C#-247, B-248, A-248, G-248, F#-248, E-248, D-248, C#-248, B-249, A-249, G-249, F#-249, E-249, D-249, C#-249, B-250, A-250, G-250, F#-250, E-250, D-250, C#-250, B-251, A-251, G-251, F#-251, E-251, D-251, C#-251, B-252, A-252, G-252, F#-252, E-252, D-252, C#-252, B-253, A-253, G-253, F#-253, E-253, D-253, C#-253, B-254, A-254, G-254, F#-254, E-254, D-254, C#-254, B-255, A-255, G-255, F#-255, E-255, D-255, C#-255, B-256, A-256, G-256, F#-256, E-256, D-256, C#-256, B-257, A-257, G-257, F#-257, E-257, D-257, C#-257, B-258, A-258, G-258, F#-258, E-258, D-258, C#-258, B-259, A-259, G-259, F#-259, E-259, D-259, C#-259, B-260, A-260, G-260, F#-260, E-260, D-260, C#-260, B-261, A-261, G-261, F#-261, E-261, D-261, C#-261, B-262, A-262, G-262, F#-262, E-262, D-262, C#-262, B-263, A-263, G-263, F#-263, E-263, D-263, C#-263, B-264, A-264, G-264, F#-264, E-264, D-264, C#-264, B-265, A-265, G-265, F#-265, E-265, D-265, C#-265, B-266, A-266, G-266, F#-266, E-266, D-266, C#-266, B-267, A-267, G-267, F#-267, E-267, D-267, C#-267, B-268, A-268, G-268, F#-268, E-268, D-268, C#-268, B-269, A-269, G-269, F#-269, E-269, D-269, C#-269, B-270, A-270, G-270, F#-270, E-270, D-270, C#-270, B-271, A-271, G-271, F#-271, E-271, D-271, C#-271, B-272, A-272, G-272, F#-272, E-272, D-272, C#-272, B-273, A-273, G-273, F#-273, E-273, D-273, C#-273, B-274, A-274, G-274,

Teine saatefaktuuri tüüp moodustub bassi ja akordi vahelduval noppimisel (“ump-tsaahh” võtte), kus takti esimesel löögil haaratakse bassinoot ning seejärel kobarana akord (Näide 4, takt 1). Kandle Jussi puhul on vasaku käega mängitav akord (“tsaahh”) vahel ka ainult kahest noodist koosnev intervall või üksik akordi noot. Esineb ka kolmest noodist koosnevat akordi, kuid seda pigem harva. See lubab arvata, et vasaku käega mängis ta enamasti kolme sõrmega, st bassi 4. sõrmega ning akordi 2. ja 1. sõrmega/pöidlaga), vahel ka nelja sõrmega ja väikest (viendat) sõrme ta ei kasutanud (vt Foto 2).

Näide 4. Vasaku käe saatefaktuur 2/4 taktimõõdus

3.3 Üldised stiilitunnused

Kandle Jussi mängustiilile on omane kinnipidamine tempost ja loo vormist. **Vorm** on alati kindla ABC järgnevusega, mõni üksiks esitus on, kus ilmselt meenutamise jaoks on esitatud C osa ja seejärel taaskord B, mitte A, kuid seda harva.

Lood on alati eel- ja järelmänguga, kusjuures järelmäng võib olla akord, arpedžeeritud helirida või kombinatsioon mõlemast. Järelmängud on tihti ka aeglustustusega. Eelmängud koosnevad akordidest või pikematest järgnevustest, kuid enamjaolt siiski ühest või kahest tõmmatud või arpedžeeritud akordist (vt Näide 5).

Näide 5. Järelmängu näide “Valss” (A-duuris)

väljapeetult

Tempo. Valsid on kiiretempolised, näiteks “Vals” A-duuris on mängitud tempoga 70 BPM, mis on äärmiselt kiire ja hoogne. Polkad on samuti jooksvad ning meloodia käigud enamjaolt nobedad. Salvestistelt on kuulda, et tempo võib ka varieeruda – mõnikord kiirenedada või aeglustuda – kuid see ei tee esitust lonkavaks, vaid kõik noodid on ikkagi mängitud võrdselt.

Rõhutamisvõtted. Enamus ajast sirge, lonkava tunde võivad tekitada parema käega tehtud süngoovid, mis on Kandle Jussile üsna omane rütmika. Rõhutatud on üldiselt meetrumi esimesed löögid, et säiliks loo tantsulisus, seda on kuulda eriti hästi reilendrite puhul, kus A ja B osad on reilenderile omaselt veidi hüpleva tundega esitatud.

Musikaalsust lisab esitusele ka mängimine **dünaamikaga**, mida Rosenstrauch teeb peamiselt lugude lõpus, alguses või fraaside keskel. Peamine fraseerimise element ongi pillimehel dünaamika, sest legatos kandle peal mängida on keeruline, seega muusika voolavusele annab kaasa dünaamikaga varieerimine.

Helistik. Valitud lood on mängitud A duuris, mis oli Kandle Jussi uuema pilli eelistatud helistik. Kuna tegu on diatoonilise kandlega, siis pilli ümber häälestamine ehk helistiku muutus ei muuda mängutehnikat. Helistiku vahetus mõjutab bassikeelte ulatust. A duuris mängides on Kandle Jussi kandle madalaim noot suure oktavi a ehk A2 ning kõrgeim noot teise oktavi a ehk A5. Valitud salvestistel kõlab kannel kõlab säravat, mahedalt ja täidlastelt ehk helistik on pillile õige. Tuleb meelde tuletada, et salvestised erinevates helistikes on tingitud ka pillimehe kõrvast ja kõrvale sobivast “toonist”. Tõenäoliselt ei häälestanud Kandle Juss samuti oma pilli solistina mängides võrdtempereeritud süsteemi järgi, vaid naturaalhäälestusse.

3.3 Järeldused

Kokkuvõtlikult iseloomustab Johannes Rosenstrauchi mängustiili:

- nopitud bass
- sekstiga (toonika)akord
- harmoniseerimine
- pikad järelmängud
- süngoovid
- dünaamika kasutamine
- vormist kinni pidamine

Üldiselt võib öelda, et Kandle Jussi mängustiili tunnusteks on kinnipidamine vormist, maitsekas rõhutamine, dünaamiline esitus ja võime mängida diatoonilisel pillil erinevates helistikes.

Analüüsi käigus välja selgitatud mängustiili tunnused on kasulikud mulle ja teistele kandlemängijatele, sest seda on huvitav kuulata ning ka põnev mängida. Kuna Kandle Juss oli peamiselt esineja, siis tänapäeva pärimusmuusika kontekstis, kus peamine esinemispaik ja -olukord on samuti laval ja kuulamiseks, on sellise muusiku olemasolu meie ajalooliste pillimeeste seas äärmiselt väärtuslik. Lisaks on selline mängutehnika teistel kandletüüpidel tehniliselt keerukas ja nõuab filigraanseks esituseks pühendumist.

Analüüsi käigus ei ilmnenu, et Rosenstrauch kasutaks oma meloodiate kaunistamiseks rütmi tihendusi või harmoonias ühehäälsel saadet.

Kandle Jussi mängustiil oli eriline ja omapärane. Tema harmoniseerimisvõime muljetavaldav ning 6. astmega toonika akord samuti temale ainulaade mängustiili tunnus. Need pole ka traditsioonis levinud ning teevad temas veelgi erilisema artisti. Ja lõpuks, polegi palju vaja, et öelda kui eriline ja ainulaadne Johannes Rosenstrauchi mängustiil oli. Kedagi teist pole ma arhiivisalvestistel niimoodi mängimas kuulnud.

Edasi tuleks lähemalt uurida mängustiili tunnuseid žanripõhiselt, uurida, millised on igale žanritele omased mängustiili elemendid. Lisaks oleks huvitav uurida ka Kandle Jussi omatehtud lugude iseloomu ja ülesehitust. Tehtud stiilianalüüsi põhjal asun ka tema lugusid jäljendama.

Kokkuvõte

Virumaa külakandlemängija Johannes Rosenstrauch on olnud oma mängustiiliga mulle suureks eeskujuks. Tema musikaalsus, virtuoosne kandlemäng ning mitmekesine repertuaar on äärmiselt muljetavaldav ning temalt on väga palju õppida. Töö eesmärkideks oli saada parem ülevaade Rosenstrauchi repertuaarist ning mõista tema mängustiili ja -võtteid ning mis on nendes erilist.

Johannes Rosenstrauchi repertuaari kuulus erinevate arhiivi andmete põhjal 67 lugu, milleks olid polkad (28), valsid (16), laulude instrumentatsioonid (9), labajalad (7), reilendrid (4), polkamasurkad (2) ja marsid (1). Viisin uurimistöö käigus kokku Kivikese viited ja vastavad noodistused G. Jussufi raamatus, kirjeldasin arhiivimaterjalide paiknemist ja nelja korda, mil Rosenstrauchi salvestati.

Kandle Jussil oli elu jooksul 3 kannelt, lisaks ka harf. 1927. aasta paiku ostetud põhipillist tehti talle 1956. aastal ka koopia. Salvestustel mängis ta kahe erineva pilliga, helistikes C-, E-, F-, A- ja B-duur.

Rosenstrauchi mängustiili tunnusteks on sünkopeeritud rütmika, hoogne tempo, tantsulisus, kinnipidamine vormist, sekstiga toonika akord vasakus käes, nii “bass-akord” kui ka “nopitud” (üksikutest nootidest) saatefaktuuri mängimine ning veidikene liialdavad eel- ja järelmängud. Oluline on ka mainida dünaamilist fraseerimist ning valsside romantilist esituslaadi.

Töö käigus kogusin hulgaliselt teadmisi arhiiviviidete kohta ning ka uut materjali, mida ma eelnevalt kuulnud ei olnud. Aastarvude teadasaamisel hakkasin mõtlema, kui hea oli, et S. Tailo jõudis Rootsis kaks aastat enne Rosenstrauchi surma teda nii põhjalikult 1956. salvestada. Lisaks innustab mind teadmine, et Kandle Juss oli artist.

Edaspidi võiks kõrvutada Rosenstrauchi mängustiili teiste kanneldajatega ning uurida laiemalt näiteks Virumaa kanneldajate mängustiili. Samamoodi tasub edasi uurida repertuaari žanre. 26 erinevat polkat on iseenesest väärtuslik materjal. Lisaks võiks ka uurida Kandle Jussi enda loodud repertuaari, milleks peamiselt olid valsid. Äkki tuleb just nendest lõpuks välja tema olemuse saladus.

Kasutatud kirjandus ja allikad

Digar. (s.a.). *Päevaleht*, nr. 17, 18 jaanuar 1928.

<https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=paevalehtew19280118.2.33&e=-----et-25--1--txt-txIN%7ctxTI%7ctxAU%7ctxTA----->

Folklore E-raamat. (s.a.). *Kandlejuss*. <https://www.folklore.ee/pubte/eraamat/kandlejuss>

Geni. (s.a.). *Johannes Rosenstrauch*.

<https://www.geni.com/people/Johannes-Rosenstrauch/6000000038125911001>

Jussufi, Guldžahon. (2016). *Kandle-Jussi ehk Johannes Rosenstrauchi muusikapäränd*. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.

Kultuur ja Elu. (2002). Kandle-Juss helide külvaja. *Kultuur ja Elu*.

http://kultuur.elu.ee/ke476_kandle-juss.htm

Loit, Erich. (1976). *Muusikainstrumentid ja orkestrid*. Tallinn: Eesti raamat.

Sildoja, Krista. (2014). *Äratismäng uinuvale rahvamuusikale. August Pulsti mälestusi*.

Tallinn: Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum.

Sildoja, Krista. (2004). *Põhja-Pärnumaa viiuldajad ja nende mängumaneer 20. sajandi esimesel poolel*. E-väljaanne.

Tampere, Herbert. (1975). *Eesti rahvapillid ja rahvatantsud*. Tallinn: Eesti Raamat.

Tailo, Sulev. (1999). *Eesti rahvamuusikast. Kandle-Jussi pärandus jutustab*. Masinakirjas käsikiri, Tallinna Ülikooli Akadeemilises Raamatukogus. A/4790.

Tõnurist, Igor. (2008). *Eesti rahvapille*. Tallinn: AS Ajakirjade Kirjastus.

Uppin, Juhan. (2015). *Karl Kikas inspiratsiooniallikana. Mängustiili analüüs* [Magistritöö.

Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia ja Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia].

DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/49856>

Uppin, Juhan. (2022). *Teppo-tüüpi lõõtspilli traditsioonilise mängustiili kujunemine 20. sajandil ja traditsiooniteadliku esituspraktika loomine* [Dokoritöö. Eesti

Muusika- ja Teatriakadeemia]. DSpace. <https://hdl.handle.net/10062/98136>

Arhiivi viited videole ja piltidele:

EFA.4.f.165

ETMM 9424 MO 238:1/58:6

ETMM 9424 MO 248:1/60-3

Lisad

Lisa 1. Repertuaaritabel

Number G. Jussufi raamatus	Pealkiri	Tüüp	Helistik	Viide G. Jussufi raamatus	< Salvestaja, salvestuse kuupäev	Arhiivi viide	Märkmed
1	Teopoiis künnilaul	laul	B duur	EFA.595.H.HK.3033 (2)	< I. Toigre, 1956. a	ERA, FAM 575 (3) ?????	tekst ei klapi aga lugu klapi
2	Targa rehealune	labajalg	B duur	EFA.595.H.HK.3033 (3)	< I. Toigre, 1956. a	ERA, FAM 575 (7) ????	
3	Kajaka labajalg	labajalg	B duur	EFA.595.H.HK.3033 (4)	< I. Toigre, 1956. a	ERA, FAM 575 (11) ????	helistik vist teine aga samamoodi mängib
4	Reileder Vigalast	reilender	B duur	EFA.595.H.HK.3033 (5)	< I. Toigre, 1956. a	ERA, FAM 575 (14) ???	
5	Valsiviis sajandi vahetuselt (Peterburgi valss)	valss	B duur	EFA.595.H.HK.3033 (6)	< I. Toigre, 1956. a	ERA, FAM 575 (27)	
6	Linnukene puuri pandi	polka	B duur	EFA.595.H.HK.3033 (8)	< I. Toigre, 1956. a	ERA, FAM 575 (4)	tekst ei klapi aga lugu klapi
7	Vana labajalg Saaremaalt	labajalg	B duur	EFA.595.H.HK.3033 (9)	< I. Toigre, 1956. a	ERA, FAM 575 (12)	tekst ei klapi aga lugu klapi
8	Mustjala pulmarong Saaremaalt	polka	B duur	EFA.595.H.HK.3033 (10)	< I. Toigre, 1956. a	ERA, FAM 575 (8)	tekst ei klapi aga lugu klapi
9	Tõstamaa valts	valss	B duur	EFA.595.H.HK.3033 (11)	< I. Toigre, 1956. a	ERA, FAM 575 (34)	tekst ei klapi aga lugu klapi
10	Vana polka Saaremaalt	polka	B duur	EFA.595.H.HK.3033 (12)	< I. Toigre, 1956. a	ERA, FAM 575 (15)	tekst ei klapi aga lugu klapi
11	Marsiviis (=Poisikeste marss)	marss	B duur	EFA.595.H.HK.3033 (13)	< I. Toigre, 1956. a	-	
12	Mul meelen kuldne kodukotus	laul	B duur	PKK (3)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (5)	
13	Vändra polka	polkamasurka	F duur	EFA.595.H.HK.3033 (20)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	ERA, FAM 574 (23)	helistik?
14	Kivikasukas	labajalg	F duur	EFA.595.H.HK.3033 (21)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	ERA, FAM 574 (15)	helistik?
15	Tõstamaa valts	valss	F duur	EFA.595.H.HK.3033 (22)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	ERA, FAM 574 (21)	helistik?
16	Vana labajalg Saaremaalt	labajalg	F duur	EFA.595.H.HK.3033 (23)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	ERA, FAM 574 (16)	helistik?
17	Ainult sinuga	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (1)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
18	Üks omatehtud polka	polka	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (2)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
19	Valss (Viinivalss?)	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (3)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
20	Tuljak	polka	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (4)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
21	Torupilli labajalavalss	labajalg	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (5)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
22	Jooksupolka	reilender	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (6)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
23	Viru valts	labajalg	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (7)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
24	Pasatski polka	polka	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (8)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
25	Vändra polka	polkamasurka	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (9)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
26	Üks vanamees raius üht jämedat puud	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (10)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
27	Läksin mina, läksin mina läbi küla tänava	reilender	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (11)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
28	Mingem üles mägedele	laul/koorilaul	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (12)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
29	Laul sinule	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (14)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
30	Maikuul	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (15)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
31	Mul kodus on üks vanamoor	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (16)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
32	Üks vanadest valtsidest	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (18)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
33	Läänemere lained	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (19)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
34	Ma tahaksin kodus olla	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (20)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
35	Viljandi paadimees	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (21)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
36	Üks kask meil kasvas õues	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (22)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
37	Õrn ööbik	laul	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (23)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
38	Mu meelen kuldne kodukotus	laul/koorilaul	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (24)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
39	Saaremaa	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (25)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	
40	Ema süda	laul	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (26)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?	

41	Ma kõndisin vainul	valss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (27)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?
42	Sääl Mäeotsa talus	polka	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (28)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?
43	Mulgimaa	polka	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (29)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?
44	Poisikeste marss	marss	A duur	EFA.595.H.HK.3034 (30)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?
45	Jussi polka	polka	C duur	ERA, FAM 574 (2)	< I. Toigre 1956. a märts	olemas kattub
46	Tõstamaa valts	valss	C duur	ERA, FAM 574 (3)	< I. Toigre 1956. a märts	olemas kattub
47	Vana polka Saaremaalt	polka	C duur	ERA, FAM 574 (4)	< I. Toigre 1956. a märts	olemas kattub
48	Targa rehealune	labajalg	C duur	ERA, FAM 574 (6)	< I. Toigre 1956. a märts	olemas kattub
49	Katjuša	polka	A moll	ERA, FAM 574 (7)	< I. Toigre 1956. a märts	arhiivis alates 0:57 katjuša, enne polka
50	Lesginka	polka	A moll	ERA, FAM 574 (8)	< I. Toigre 1956. a märts	olemas kattub
51	O, Sole mio	laul	C duur	ERA, FAM 574 (10)	< I. Toigre 1956. a märts	olemas kattub
52	Valss (viinivalss?)	valss	C duur	ERA, FAM 574 (11)	< I. Toigre 1956. a märts	olemas kattub
53	Targa rehealune	labajalg	F duur	ERA, FAM 574 (12)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	olemas kattub
54	Kajaka labajalg	labajalg	F duur	ERA, FAM 574 (13)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	olemas kattub
55	Vana polka Saaremaalt	polka	F duur	ERA, FAM 574 (14)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	olemas kattub
56	Teopoi künnilaul	laul	F duur	ERA, FAM 574 (17)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	olemas kattub
57	Reileder Vigalast (Vigala labajalg)	reilender	F duur	ERA, FAM 574 (19)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	olemas kattub
58	Kandle Jussi polka	polka	F duur	ERA, FAM 574 (20)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	olemas kattub
59	Hiiu Aadu	polka	F duur	ERA, FAM 574 (22)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	olemas kattub
60	Polka	polka	E duur	ERA, Fon. 367 a	< H. Tampere 1932. a	olemas kattub
61	Polkamasurka	polkamasurka	E duur	ERA, Fon. 371 a	< H. Tampere 1932. a	olemas kattub
62	Kaljud, hauad lahti läksid	laul/koraal	B duur	PKK (4)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (6)
63	Oige ja vasemba	polka	B duur	PKK (7)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (9)
64	Ah tsuhkadi	labajalg	B duur	PKK (8)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (10)
65	Torupilli-Jussi labajalg	labajalg	B duur	PKK (11)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (13)
66	Kandle-Jussi polka	polka	B duur	PKK (14)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (16)
67	Hiiu Aadu	polka	B duur	PKK (15)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (17)
68	Pasatski polka	polka	B duur	PKK (16)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (18)
69	Mulgi polka (Piru polka)	polka	B duur	PKK (17)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (19)
70	Kuke polka	polka	B duur	PKK (18)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (20)
71	Mari polka	polka	B duur	PKK (19)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (21)
72	Kilu-Mari polka	polka	B duur	PKK (20)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (22)
73	Polka Viljandimaalt	polka	B duur	PKK (21)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (23)
74	Ei mul pole äia, mul pole ämma	polka	B duur	PKK (22)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (24)
75	Pastla-Madli polka	polka	B duur	PKK (23)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	-
76	Kui juudid Kolgast tulivad	polka	B duur	PKK (24)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (26)
77	Ainult sinuga	valss	B duur	PKK (28)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (28) katkeb ära 3:45 sama asi täispikkuses ERA, FAM 575 (33)
78	Ja teisele kallimaks sa jääd	valss	B duur	PKK (30)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (35)
79	Kivikasukas	labajalg	B duur	PKK (31)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (36)
80	Vändra polka	polkamasurka	B duur	PKK (32)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (37)
81	Eideratas	labajalg	B duur	ERA, FAM 575 (38)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (38)
82	Kupparimuori	polka	B duur	PKK (34)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (39)
83	Kiigadi-kaagadi	reilender	B duur	PKK (35)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (40)
84	Jooksupolka	reilender	B duur 1	PKK (36)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (41)
85	Jooksupolka	reilender	B duur 2	PKK (37)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (42)
86	Kükitamise tants	polka	B duur	PKK (38)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (43)
87	Viru valts	labajalg	B duur	PKK (39)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	?
88	Tuljak	polka	B duur	PKK (40)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	?
89	Kaera-Jaan	polka	B duur	PKK (41)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	?
90	Nii on inimese elu	valss	B duur	PKK (43)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	?
91	Küll Tallinn on üks ilus linn	laul	B duur	PKK (44)	< I. Toigre, 1956. a 20. aprill	?
92	Parmupillipolka	polka	D lüüdia	ERA, FAM 574 (24)	< I. Toigre 1956. a 17. aprill	olemas kattub
93	Parmupill	poka	D lüüdia	EFA.595.H.HK.3034 (13)	< S. Tailo, A. Kääriäinen, 1958 24. august	?
	Hiiu Aadu	polka	puudub		< I. Toigre 1956. a märts	ERA, FAM 574 (1) puudub raamatus
	Joodeldamine	laul	puudub		< I. Toigre 1956. a märts	ERA, FAM 574 (5) puudub raamatus
	Ants, Ants, tule	polka	puudub		< I. Toigre 1956. a märts	ERA, FAM 574 (9) puudub raamatus
	Vana Saaremaa labajalg	labajalg	puudub		< I. Toigre 1956. a 17. aprill	ERA, FAM 574 (16) puudub raamatus
	Peterburgi valts	valss	puudub		< I. Toigre 1956. a 17. aprill	ERA, FAM 574 (18) puudub raamatus
	Polka	polka	puudub		< I. Toigre 1956. a 20. aprill	ERA, FAM 575 (25) puudub raamatus

Lisa 2. Loo "Vals" noodistus

Vals (A-duur)

Johannes Rosenstrauch (1891), Kadrina
EFA.595.H.HK.3034 (3)♩ = 190 **A1**

Musical notation for measures 1-7. The piece is in A major (two sharps) and 3/4 time. The tempo is marked as ♩ = 190. The first system shows the beginning of the piece with a treble and bass clef. The melody in the treble clef starts with a quarter note G4, followed by a half note A4, and then a series of eighth notes. The bass clef provides a steady accompaniment of quarter notes.

Musical notation for measures 8-15. The melody continues with a half note G4, followed by a quarter note A4, and then a series of eighth notes. The bass clef accompaniment remains consistent with quarter notes.

Musical notation for measures 16-22. Measure 16 begins with a repeat sign. The melody in the treble clef features a quarter note G4, followed by a half note A4, and then a series of eighth notes. The bass clef accompaniment continues with quarter notes.

Musical notation for measures 23-30. The melody in the treble clef continues with a quarter note G4, followed by a half note A4, and then a series of eighth notes. The bass clef accompaniment remains consistent with quarter notes.

Musical notation for measures 31-38. Measure 31 begins with a repeat sign. The melody in the treble clef features a quarter note G4, followed by a half note A4, and then a series of eighth notes. The bass clef accompaniment continues with quarter notes.

Musical notation for measures 39-46. The melody in the treble clef continues with a quarter note G4, followed by a half note A4, and then a series of eighth notes. The bass clef accompaniment remains consistent with quarter notes.

2

47 **A4**

54

61 **B1**

68

75 **B2**

82

89

97 **C1**

Musical notation for measures 97-103. The key signature has three sharps (F#, C#, G#). The melody in the treble clef consists of eighth and quarter notes. The bass clef accompaniment features a steady eighth-note pattern.

104

Musical notation for measures 104-111. The melody continues with eighth and quarter notes. The bass clef accompaniment maintains the eighth-note pattern.

112 **C2**

Musical notation for measures 112-119. The melody includes some chords and rests. The bass clef accompaniment continues with eighth notes.

120

Musical notation for measures 120-127. The melody features chords and eighth notes. The bass clef accompaniment continues with eighth notes.

128 **C3**

Musical notation for measures 128-134. The melody includes chords and eighth notes. The bass clef accompaniment continues with eighth notes.

135

Musical notation for measures 135-141. The melody includes chords and eighth notes. The bass clef accompaniment continues with eighth notes.

142

Musical notation for measures 142-148. The melody includes chords and eighth notes. The bass clef accompaniment continues with eighth notes.

4

149 rit.

156 väljapeetult